

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.01

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.1.16>

АНДРОСОВИЧ Л.Г.

**РОЗВІДУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

**INTELLIGENCE ACTIVITY AS A MEANS OF ENSURING
THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE**

У статті досліджено розвідувальну діяльність, як засіб забезпечення національної безпеки України. Зазначено, що особливої актуальності дана проблема набула в останні роки, коли Українська держава зіткнулась з масштабною російською агресією. У зв'язку з військовими діями на території України, розвідувальна діяльність є актуальним методом отримання тактичної та стратегічної інформації, що здійснюється державою. Розвідка у забезпеченні національної безпеки держави посідає що не найперше місце. З погляду фахівців, у цій сфері виділено основні напрями розвідувальної діяльності, а саме: здобування інформації про загрози національній безпеці; пошук інформації для моделювання ефективних заходів протидії загрозам національній безпеці; пошук інформації про характер можливої протидії з боку країни – імовірного супротивника (оцінка супротивником загроз з нашого боку, способи якими вони збираються їх парувати, оцінка ефективності нашої діяльності з протидії загрозам); проведення спецоперацій з профілактики загроз національній безпеці та їх усунення. Наведено розвідувальні органи (Служба зовнішньої розвідки України; розвідувальний орган Міністерства оборони України; розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону) та правову основу їх діяльності. Аналізуючи норми, що регламентують порядок здійснення розвідувальної діяльності, зроблено висновок, що застосування вказаних принципів значно звужують можливість здійснення розвідувальної діяльності як ефективного механізму захисту національної безпеки та інтересів держави. Запропоновано конкретизувати та розширити перелік завдань розвідувальних органів.

Ключові слова: розвідка, національна безпека, розвідувальна діяльність, розвідувальні органи, національні інтереси держави.

The article examines intelligence activities as a means of ensuring Ukraine's national security. It is noted that this problem has gained special relevance in recent years, when the Ukrainian state faced large-scale Russian aggression. In connection with military actions on the territory of Ukraine, intelligence activity is a relevant method of obtaining tactical and strategic information carried out by the state. Intelligence in ensuring the national security of the state is not the first place. From the point of view of specialists, the main areas of intelligence activity are highlighted in this area, namely: obtaining information about threats to national security; search for information for modeling effective countermeasures against threats to national security; searching for information about the nature of possible countermeasures by the country – a possible adversary (the adversary's

assessment of threats from our side, the ways in which they are going to counter them, an assessment of the effectiveness of our activities in countering threats); carrying out special operations for the prevention of threats to national security and their elimination. The intelligence bodies (Foreign Intelligence Service of Ukraine; the intelligence body of the Ministry of Defense of Ukraine; the intelligence body of the central body of the executive power, which implements state policy in the sphere of state border protection) and the legal basis of their activities are given. Analyzing the norms regulating the procedure for carrying out intelligence activities, it was concluded that the application of the specified principles significantly narrows the possibility of carrying out intelligence activities as an effective mechanism for protecting national security and the interests of the state. It is proposed to specify and expand the list of tasks of intelligence agencies.

Key words: *intelligence, national security, intelligence activities, intelligence agencies, national interests of the state.*

Вступ. Питання забезпечення національної безпеки завжди є пріоритетним значенням для будь-якої країни. Національну безпеку держави фахівці провідних країн світу визначають, як захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. З даного приводу, англійський філософ, один із засновників політичної філософії Томас Гоббс зазначав, що «без забезпечення стану захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави неможливе існування держави як такої, оскільки лише підтримання на належному рівні національної безпеки надає їй можливість розвиватися» [1]. Одним із засобів забезпечення національної безпеки країни є ефективна діяльність її розвідувальних органів [2]. Особливої актуальності дана проблема набула в останні роки, коли Українська держава зіткнулась з російською агресією.

У зв'язку з військовими діями на території України, розвідувальна діяльність є актуальним методом отримання тактичної та стратегічної інформації, що здійснюється державою. Зокрема постійна агресія від РФ вимагає ефективної розвідувальної діяльності для здійснення належної сучасної системи національної безпеки.

Окремі аспекти розвідувальної діяльності в питанні забезпечення національної безпеки, були предметом дослідження таких вчених як: С.В. Албул, В. І. Гвоздь, Д. В. Зайцев, А.С. Івахін, Є. Користін, І. О. Луценко, А. П. Наконечний, С. О. Пахарев, В.О. Паливода, М.А. Погорецький, П.Я. Пригунова, Савченко В. А. та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем правового забезпечення розвідувальної діяльності як засобу забезпечення національної безпеки та розроблення відповідних пропозицій щодо її удосконалення.

Результати дослідження. У сучасній науковій літературі під розвідкою розуміють систему розвідувальних заходів, що проводяться розвідувальними органами України для виконання покладених на ці органи завдань та здійснення визначених функцій [3, с. 35].

Розвідка у забезпеченні національної безпеки держави посідає що не найперше місце. З погляду фахівців, у цій сфері є коректним виділити основні напрями розвідувальної діяльності:

- здобування інформації про загрози національній безпеці;
- пошук інформації для моделювання ефективних заходів протидії загрозам національній безпеці;
- пошук інформації про характер можливої протидії з боку країни – імовірного супротивника (оцінка супротивником загроз з нашого боку, способи якими вони збираються їх парирувати, оцінка ефективності нашої діяльності з протидії загрозам).
- проведення спецоперацій з профілактики загроз національній безпеці та їх усунення [4, с. 12].

Функціонування розвідки в Україні й основні організаційні засади розвідувальної діяльності регламентує Закон України «Про розвідку». Даний закон визначає основні завдання та функції розвідки; загальні засади функціонування розвідки; порядок організації та здійснення розвідувальної діяльності; правовий статус співробітників розвідувальних органів України, особливості їх прийняття на службу (роботу), проходження та звільнення із служби (роботи) у цих органах; регламентує питання соціального і правового захисту співробітників розвідувальних органів та осіб, залучених до виконання розвідувальних завдань; фінансового та матеріально-технічного забезпечення розвідки; щодо інформації про розвідувальні органи та розвідувальну діяльність, захисту сил і засобів розвідки; особливостей здійснення демократичного цивільного контролю за розвідкою [5].

Також чинне законодавство надає комплексне поняття розвідки як організаційно-функціонального поєднання розвідувальних органів та діяльності, яку вони здійснюють самостійно або у взаємодії між собою.

Сьогодні в Україні до розвідувальних органів належать: Служба зовнішньої розвідки України; розвідувальний орган Міністерства оборони України; розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону [5; 6, с. 189]. Головне управління розвідки Міністерства оборони України посідає ключову позицію в контексті формування системи національної безпеки України. Однією з головних причин цього, є необхідність попереджати та реагувати на виклики російської воєнної агресії, а також наявність тенденцій світового ладу, у якому засоби військової розвідки та структури воєнної розвідки виходять на передній план.

Правову основу діяльності розвідувальних органів України становлять Конституція України [7], закони України «Про національну безпеку України» [8], «Про розвідку» [5], «Про Службу зовнішньої розвідки України» [9], «Про Державну прикордонну службу України» [10], «Про оперативно-розшукову діяльність» [11] та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти. До важливих нормативно-правових актів, які регламентують діяльність розвідувальних органів, слід віднести: Стратегію національної безпеки України, Національну розвідувальну програму, Воєнну доктрину України.

В Україні загальне керівництво розвідувальними органами здійснює Президент України. Саме Президентом України визначаються пріоритетні завдання розвідувальним органам на поточний рік з урахуванням сфер їхньої діяльності, характеру становлення правової демократичної держави зовнішніх загроз національній безпеці, у тому числі на основі пропозицій координаційного органу з питань розвідки. Довгострокове планування розвідувальної діяльності здійснюється на основі Національної розвідувальної програми.

Розвідка також включає в себе ті установи, яким доручено розслідування фінансування тероризму та запобігання відмиванню грошей на національному та міжнародному рівнях [12, с. 211]. Зокрема ст. 2 Закону України «Про розвідку» чітко визначає завдання розвідки, а саме: – своєчасне забезпечення споживачів розвідувальною інформацією; – сприяння реалізації національних інтересів України; – протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України у визначених законом сферах [5].

Державні органи, уповноважені здійснювати розвідувальну діяльність в різних сферах з метою захисту національних інтересів держави. Найбільш розповсюджені такі сфери розвідувальної діяльності:

1. Воєнна розвідка – сукупність заходів військового командування, штабів усіх ступенів, і дій військових сил, що здійснюються з метою добування розвідувальних даних держав ймовірного або дійсного противника.

2. Політична (зовнішня) розвідка – сукупність заходів, здійснюваних розвідувальним співтовариством держави, що спрямовані на добування відомостей про внутрішню та зовнішню політику та їх науково-технічний потенціал.

3. Економічна розвідка (промислове шпигунство) – вид зовнішньої розвідки, об'єктами якої є: промисловість, транспорт, торгівля, фінансова та грошова системи, екологія, природні ресурси тощо.

4. Зовнішня контррозвідка – вид зовнішньої розвідки, об'єктами якої є розвідувальні служби іноземних держав, добування відомостей про їх діяльність. Добування відомостей про міжнародні терористичні організації та про міжнародну організовану злочинність [13, с. 27].

Кожен вид розвідки має свої особливості де необхідні професійні якості розвідувальних органів [14, с. 101].

Необхідно зазначити, що до Верховної Ради України було внесено проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення організаційно-правових засад розвідувальної та контррозвідувальної діяльності [15]. Відповідно до пояснювальної записки, законопроект визначає законодавче підґрунтя для реалізації Службою воєнної розвідки та контррозвідки України об'єднаних у її компетенції функцій воєнної розвідки та контррозвідки, а також удосконалення та розширення спроможностей здійснювати контррозвідувальну діяльність уповноваженими органами. Законопроектом вноситься зміни до Закону України «Про розвідку», які передбачають розширення функцій розвідувального органу Міністерства оборони України у сфері військово-технічного співробітництва та інформаційній сфері, зменшення граничної чисельності Служби зовнішньої розвідки України, а також закріплення за розвідувальним органом

Міністерства оборони України функції контррозвідального забезпечення оборонного потенціалу, військотехнічного співробітництва, оборонно-промислового комплексу, закордонних дипломатичних установ України, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у державі перебування, відряджених за кордон громадян України, які обізнані у відомостях, що становлять державну таємницю, Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України.

В умовах воєнного стану змінився масштаб та характер викликів і загроз. Якщо раніше під забезпеченням національної безпеки передбачався виключно захист території від зовнішніх загроз, то сьогодні включає у себе також захист самої держави від кримінальних за формою та змістом загроз на окупованих територіях України. Тому доцільним є вдосконалення відповідного масиву законодавства щодо уточнення регламентації правових та організаційних засад функціонування розвідки в Україні.

При цьому Стратегія національної безпеки України [16] ґрунтується на таких основних засадах: стримування – розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України; стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей; взаємодія – розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

Висновки. Аналізуючи нормативно правові документи, що регламентують порядок здійснення розвідувальної діяльності, необхідно зазначити, що для удосконалення правових та організаційних засад функціонування розвідки в умовах існуючої безпекової ситуації доцільним є здійснення конкретизації та розширення переліку завдань розвідувальних органів щодо протидії зовнішнім загрозам.

Список використаних джерел:

1. Thomas Hobbes. *Philosophicall Rudiments concerning Government and Society*. London : Printed by J.G. for R. Royston, at the Angel in Ivie-lane, 1651.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ Президента України від 30 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
3. Албул С.В. Методологія кримінальної розвідки: теоретико-праксеологічний дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 34–37.
4. Скрипник О.В. Українська розвідка. 100 років боротьби, протистоянь, звершень ; вид. 2-е, перероб. і доп. Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 344 с.
5. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20/print> (дата звернення: 22.03.2024).
6. Черниш В.О. Класифікація розвідувальних органів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3. С. 188–190.
7. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.03.2024).
8. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 30.03.2024).
9. Про Службу зовнішньої розвідки України: Закон України від 01.12.2005. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2006, № 8, ст. 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text> (дата звернення: 30.03.2024).
10. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 27, ст. 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 30.03.2024).
11. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 22, ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 30.03.2024).
12. Муравська Ю. Є. Економічна та воєнна розвідка: від теорії до практики. *Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій, забезпечення :*

Колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., доц. Вівчар О. І. Тернопіль : Економічна думка, 2019. 395 с.

13. Сервецький І.В. Розвідувальні органи: їх роль і місце у забезпеченні національної безпеки України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2020. №1 (59). С. 25–31. (<http://journals.maup.com.ua/index.php/law/article/view/1232>)

14. Лисецький Ю.М., Семенюк Ю.В., Павленко Д.Г. Аналіз чинників, що впливають на систему забезпечення національної безпеки України в умовах гібридної війни. *Вісник воєнної розвідки*. 2020. № 60. С. 99–103.

15. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення організаційно-правових засад розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39724> (дата звернення: 30.03.2024).

16. Стратегія національної безпеки України. БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – БЕЗПЕКА КРАЇНИ. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 30.03.2024).

УДК 343.14

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.1.17>

ВАХНЕНКО Т.В.

УМОВИ ПРАВОМІРНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

CONDITIONS FOR THE LEGALITY OF SECRET INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS

Стаття присвячена актуальним питанням правомірності проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Досліджено правову основу проведення НСРД, захисту інформації при проведенні цих слідчих дій та використання в кримінальному провадженні відомостей отриманих у результаті НСРД. Встановлено, що основоположним документом де зазначено процесуальний порядок провадження НСРД є глава 21 Кримінального процесуального кодексу України. Аналізуючи норми, які регулюють провадження НСРД, стало відомо, що сукупність елементів предмета доказування в такому провадженні зазначеними обставинами не вичерпується і в обов'язковому порядку включає всі вищенаведені умови, за наявності яких закон дозволяє проведення НСРД. Зокрема, вказуючи на обставини, що мають бути відомі особам, які приймають певне рішення, і шлях встановлення цих обставин, процесуальний закон не зазначає, який рівень знань про обставини кримінального провадження мають бути досягнуті стосовно кожного рішення, чи досить вірогідного знання про ці обставини, або знання має бути істинним чи достовірним. Ці всі критерії віднесено до «достатніх підстав» під якими необхідно розуміти сукупність фактичних даних, що дають змогу вважати процесуальне рішення законним і обґрунтованим. Наведено випадки з практики, які вказують на чимало прогалин, які перешкоджають їх ефективному застосуванню у ході ведення кримінальних проваджень. У зв'язку з цим важливим завданням теорії і практики є налагоджені умови правомірності проведення негласних слідчих (розшукових) дій для прийняття проміжних процесуальних рішень, до числа яких належать постановва слідчого, прокурора, ухвала слідчого судді. Звернено увагу на належне правове